

ЗАРУБІЖНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД

УДК 378:373.2

А. А. Загородня
ORCID iD 0000-0003-2418-1670

БАЗОВІ ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Автором порівнюються базові поняття щодо професійної підготовки фахівців економічної галузі в українському та польському освітньому просторі. Автор стверджує, що входження України у світовий та європейський освітній простір потребує вивчення зарубіжного досвіду системи підготовки майбутніх фахівців обраної галузі. Автор спирається на здобутки порівняльної педагогіки для проведення паралелей у дослідженні базових понять в українському та польському освітньому просторі.

Ключові слова: економічна освіта; освіта; освітологія; педагогіка порівняльна; професійна підготовка.

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах все більш очевидними стають протиріччя між змістом економічної освіти та зміною потреб галузей економіки і соціальною сфери в розвитку наукомістких та інформаційних технологій, між рівнем професійної економічної освіти та можливістю працевлаштування молодих фахівців. Відмінні для кінця ХХ-початку ХХІ століття зміни в характері освіти – в її спрямованості, в цілях, змісті, все більше орієнтують її на вільний розвиток людини, на творчу ініціативу, самостійність студентів, конкурентноспроможність, мобільність майбутніх фахівців.

Сучасна вища освіта передбачає забезпечення фундаментальної, загальнокультурної, практично-професійної підготовки фахівців, які мають визначати темпи та рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного процесу, формування інтелектуального потенціалу суспільства.

Активне входження України у світовий та європейський освітній простір потребує вивчення зарубіжного досвіду системи підготовки майбутніх фахівців обраної галузі, в нашому дослідженні – фахівців економічної галузі. Саме тому ми спираємося на здобутки порівняльної педагогіки для проведення паралелей у дослідженні базових понять в українському та польському освітньому просторі.

Метою статті є висвітлення базових понять щодо професійної підготовки фахівців економічної галузі в українському та польському освітньому просторі.

Базові поняття професійної підготовки фахівців економічної галузі. Педагогіка порівняльна / освітня компаративістика (англ.

comparative pedagogy, пол. pedagogika porownawcza / komparatystyka edukacyjna) – педагогічна наука, яка займається аналізом та порівнянням освітніх систем різних країн у тісному зв'язку з їх політико-економічним і суспільно-культурним розвитком. Дослідження порівняльної педагогіки дозволяють отримати валідні національні дані в контексті міжнародних порівнянь; поглиблене розуміння різниць між системами освіти різних країн; доступ до міжнародної мережі експертів у галузі науки й освіти; конкурентноздатні моделі у світі для оцінки національних феноменів в освіті; підготовку національних груп спеціалістів для проведення оглядових досліджень (Василюк А. В. Танась М., 2013, с. 138-139).

Ми погоджуємося з думкою С. О. Сисоєвої та І. В. Соколової проте, що впорядкування наукової термінології не передбачає уніфікації різних підходів концептуалізацій і теорій навіть у форматі одного напрямку дослідження. Технологія впорядковується лише в рамках тезауруса колективу однодумців або окремого дослідника як процес включення нового матеріалу крізь призму вже існуючої, сформованої, засвоєної раніше системи педагогічних цінностей і очікувань (Освітологія: витoki наукового напрямку, 2012, с. 227).

Б. С. Гершунський наголошував, що освіта є найбільш технологічною сферою, яка безпосередньо пов'язана зі становленням особистості людини та формуванням інтелектуальних, духовних і моральних цінностей людської спільноти (Гершунський Б. С., 1998).

Освіта – процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи

іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості. Освіта є однією з найширших педагогічних категорій, яка має цілісну, поліфункціональну та полісміслову структуру. Освіта виконує три важливі функції людино-творчу – забезпечення певного рівня знань, грамотності, стану емоційно-вольової сфери, поведінкових орієнтацій, готовності до виконання різних соціальних ролей, видів діяльності тощо; технологічну – забезпечення «бази життя», формування навичок і вмінь трудової, громадської, господарської, професійної діяльності, розвиток комунікативності в різних видах діяльності тощо; гуманістичну – виховання людей в душі миру, високої моральності, культури, розуміння пріоритетів загальнолюдських цінностей (життя, праці, самої людини, природи тощо) (Енциклопедія освіти, 2008, с. 614-615).

С. О. Сисоева та І. В. Соколова зазначають, що поняття «освіта» містить сукупність дефініцій, що сприяють усвідомленню означеного феномену у таких площинах (Освітологія: витоки наукового напрямку, 2012, с. 239):

- освіта – для розвитку цивілізації;
- освіта – для людства;
- освіта – для держави і нації;
- освіта – для суспільства;
- освіта – для особистості.

Освіта (англ. education, пол. oswiata): 1. суспільно організований і нормований процес (і його результат) постійної передачі попередніми поколіннями наступним соціального значущого досвіду, який в онтогенетичному плані становлення особистості є її генетичною програмою і соціалізацією; 2. систематична і організована діяльність, скерована на надання знань, формування вмінь і навичок (Василіук А. В. Танась М., 2013, с. 125-126).

О. А. Івашко наголошує на відмінності змісту польських термінів «edukacja» і «oswiata»: перший означає «освіта», а другий – «освіта», «просвітництво». У контексті проведеного нею дослідження авторка зазначає, що у словосполученнях, які стосуються полікультурної освіти (міжкультурної, регіональної) вживається термін «edukacja», термін «oswiata» у таких словосполученнях не використовується (Івашко О. А., 2012, с. 10).

У європейському освітньому просторі все частіше використовується термін «едукація».

Едукація (виховання, навчання, освіта, вишкіл; англ. education, пол. wychowanie, wykształcenie, pauczanie, oswiata, szkolenie):

1. Освіта – систематична й організована діяльність, скерована на надання знань, формування вмінь і навичок.

2. Едукація – триєдиний процес засвоєння інформації, розвитку та виховання особистості.

3. Виховання: свідомо організована діяльність, яка оснований на виховних відносинах між вихователем та вихованцем, метою яких є проявлення передбачених змін в особистості вихованця; цілеспрямоване і систематичне прищеплення людині знань моральних норм, способів діяльності та поведінки, які складають систему цінностей даного суспільства (Василіук А. В. Танась М., 2013, с. 48).

В Україні запропоновано новий напрям інтегрованого пізнання освіти – «освітологія». Цей напрям, а вже тепер і новітня освітня теорія, започаткований В. О. Огнев'юком, найбільш повно відображає всі знання, що належать до освіти, зокрема «...освітологія ліквідує плутанину між власне освітою та знаннями про освіту незалежно від того, за допомогою яких наук воно отримане. Об'єктом дослідження освітології є сфера освіти у її сталому розвитку» (Огнев'юк В. О., 2009).

Освітологія, яка вивчає відкриту систему – сферу освіти, є сама відкритою системою, що охоплює вимогу, зумовленість та ресурс, привнесений в неї із зовнішнього наукового середовища (Освітологія: витоки наукового напрямку, 2012, с. 148).

Проблемою нашого дослідження є підготовка майбутніх фахівців економічного профілю в умовах вищого навчального закладу, тому вважаємо за доцільне у даному контексті запропонувати для розгляду поняття «вища освіта» та поєднати з ним «економіка освіти», «економічна освіта», «професійна освіта», «неперервна освіта», «бізнес-освіта», «тенденція». Так, зокрема, А. Василіук та М. Танась у педагогічному словнику-лексиконі пропонують таке визначення: «Освіта вища (англ. higher education, пол. studia wyzsze) – згідно з рішеннями міжнародних організацій такою освітою вважаються всі варіанти навчання, що визнаються «вищими» законодавством чи іншими офіційними актами певних країн (Василіук А. В. Танась М., 2013, с. 126).

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено: вища освіта – сукупність систематизованих знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти (Розділ 1. Стаття 1.) (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

М. В. Артюшина співставила поняття «професійна підготовка» із поняттям «вища освіта» і зазначає, що вища освіта забезпечує цілеспрямовану і системну професійну підготовку для формування висококваліфікованих професійних кадрів, здатних до розв'язання широкого кола професійних завдань. Професійна підготовка – процес здобуття людиною певної професійної кваліфікації за відповідним напрямом чи спеціалізацією, у результаті чого ця

людина опановує певну професійну діяльність, стає здатною до її реалізації. Таким чином, професійна підготовка дослідницею розглядається як основний зміст та призначення вищої освіти (Артюшина М. В., 2011, с. 13).

«Професійна освіта» означає підготовку в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній з галузей народного господарства, науки, культури. Її зміст вміщує поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці, прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь, формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності. Одночасно це і сукупність знань, навичок і умінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації або кваліфікованим робітником (Гончаренко С. У., 1995, с. 275).

Н. Г. Ничкало зазначає, що неперервна освіта включає всі види навчання – від початкового навчання до вищого; є неперервним процесом, який стимулює людей і дозволяє оволодівати необхідними знаннями, цінностями, навичками, які сприяють особистісній і професійній реалізації і самореалізації людини, підвищенню її кваліфікації протягом усього життя.

Неперервна професійна освіта повинна сприяти утвердженню особистості як найвищої цінності суспільства, виступити гарантом проти її знеособлення в умовах ринкової економіки, надати можливість самореалізації у професійній діяльності, на практиці реалізувати гуманістичну спрямованість сучасної освіти (Ничкало Н. Г., 2001, с. 13).

Дослідники українсько-польської термінології пропонують два підходи до тлумачення поняття «неперервна освіта». Неperервна освіта / неperервне навчання (англ. permanent education, continuing education, life-long education, пол. edukacja permanentna, ustawiczna / ksztalcenie ustawiczne): 1. основа сучасної системи освіти, згідно з якою навчання триває протягом усього життя людини (зادля повної її самореалізації); охоплює відновлення, поширення та поглиблення загальних і професійних компетентностей та кваліфікацій. Неperервна освіта може включати формальну і неформальну освіту, а також інформальне навчання; 2. процес постійного удосконалення загальних та професійних компетентностей та кваліфікацій; основа сучасної системи освіти, згідно з якою навчання триває протягом усього життя людини та охоплює відновлення, поширення та поглиблення її загальних та професійних компетентностей.

Через швидкі зміни дійсності та темпу науково-технічного прогресу освіта, отримана в шкільній системі, поступово стає застарілою, тому виникає необхідність здійснювати навчання впродовж життя таких організаційних формах і розмірах, які є

оптимальними для представників даної професії, тобто які дають можливість відновлення та розширення загальних та професійних компетентностей (Бабушко С. Р., 2015, с. 52).

Концепцію неперервної освіти широко популяризує ЮНЕСКО, руйнуючи тим давній погляд про поділ життя людини на підготовчий період до життя через шкільне навчання, період праці та період зрілої участі в суспільному житті. Одночасно ця концепція змінюється, пов'язуючи завдання шкільного навчання (до отримання атестату) із завданнями післяшкільного навчання. Велике значення мають різні форми індивідуальної самоосвіти (Василіук А. В. Танась М., 2013, с. 121).

Таким чином, порівняльний аналіз термінів «освіта», «вища освіта», «економічна освіта» та «економіка освіти», «неперервна освіта» дає можливість стверджувати про спільні позиції дослідників у змістовому наповненні проаналізованих понять. Разом з тим, окремі поняття характеризуються певними специфічними ознаками, що зумовлено національними освітологічними характеристиками.

У контексті нашого дослідження ще одним провідним терміном виступає «компетентність», та тісно пов'язана з нею – «компетенція», а також споріднених з ними «професія» та «професійна компетентність». Аналіз різних підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників до тлумачення даних понять свідчить про суперечливість цих трактувань, розмаїтість змістового наповнення кожного з них.

Н. М. Болюбаш зазначає, що професійну компетентність майбутніх економістів доцільно розглядати як володіння сукупністю компетенцій стосовно професійної діяльності: ключових – універсальних, пов'язаних із професійним успіхом особистості в сучасному суспільстві; базових – загально професійних, що відбивають специфіку економічної діяльності майбутнього фахівця; спеціальних – професійно-профільних, що відображають специфіку конкретної предметної сфери економічної діяльності. Автором виділено ключові компетенції, які визначають успішність професійної діяльності економіста при виконанні видів робіт, пов'язаних із: плануванням постановкою цілей і завдань, прийняттям рішень (особистісно-індивідуальні); пошуком, збором, перетворенням і зберіганням інформації (інформаційні); аналізом, синтезом, порівнянням, оцінкою, засвоєнням інформації та прогнозуванням (системно-інструментальні); налагоджуванням взаємовідносин у колективі та партнерами, проведенням переговорів, презентації, організацією виробничого процесу (міжособистісної та соціальної взаємодії). У структурі професійної компетентності визначено мотиваційно-ціннісний, операційно-когнітивний та емоційно-вольовий компоненти, що дає можливість відобразити не тільки сформованість знань, умінь

та навичок майбутньої економічної діяльності, а й важливі для професійного становлення якості особистості: мотиваційні, пізнавальні, когнітивні, вольові, адаптивні (Болюбаш Н. М., 2011, с. 7).

Поняття «кваліфікація» і «компетентність» тісно взаємопов'язані, оскільки рівень професійної компетентності впливає на кваліфікацію фахівця. Компетентність – одиниця виміру освіченості людини, оскільки знання, уміння і навички людини є недостатнім виміром рівня якості освіти. Це «володіння знаннями й уміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні судження, оцінки, думки (Безрукова В. С., 1996, с. 41).

У нормативних документах Республіки Польщі як для опису рівнів освіти (дескрипторів), так і для опису обов'язкових (нормативних) результатів навчання для кожного сектору вищої освіти використовується лише термін «результати навчання» (efektu kształcenia), а термін «компетентність» пов'язується винятково із персональними та суспільними компетенціями (kompetencje personalne i społeczne) (Рашкевич Ю. М., 2014, с. 122).

У тексті загальноєвропейського проекту TUNING окрім терміну «competences» використовується ще слова: «competent» (у перекладі – компетентний) та «sarasity» (у перекладі – засоби, об'єм, компетенція).

Визначення сутності компетенцій відповідно до англійського тексту проекту TUNING зву-

чить так: «У проекті TUNING у концепції (понятті) компетенцій намагаються використовувати інтегрований підхід, який дозволяє розглядати компетенції (їх наповнення) через динамічну сукупність якостей, які разом забезпечують компетентну діяльність (дію) або є складовою кінцевого продукту освітнього процесу» (Загальноєвропейський проект TUNING, с. 28). Таким чином, компетенції трактуються як результати освітнього процесу (навчання), а наслідком їх сформованості є компетентна діяльність (дія).

Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) зазначає: компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Висновки. Таким чином, проаналізовані базові поняття дають змогу зробити висновок про те, що існують різні підходи до їх тлумачення, які часто доповнюють один одного, інколи – суперечать, що однак, дає можливість стверджувати про спільні аспекти та споріднені напрями у дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців економічного напрямку в умовах вищих навчальних закладів України та Республіки Польща.

Література

1. **Артюшина М. В.** Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічної спеціальності до інноваційної діяльності: автореф. на здоб. .... докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київ, 2011. – 44 с.
2. **Бабушко С. Р.** Сучасний стан професійного розвитку фахівців як складової неперервної освіти: аналіз законодавчої бази України / С. Р. Бабушко // ScienceRise. – 2015. – № 2(1). – С. 52-57. DOI: 10.15587/2313-8416.2015.37393.
3. **Безрукова В. С.** Словарь нового педагогического мышления / Валентина Сергеевна Безрукова. – Екатеринбург: Альтернативная педагогика, 1996. – 198 с.
4. **Болюбаш Н. М.** Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : автореф. на здоб. .... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Ялта, 2011. – 20 с.
5. **Васильок А. В.** Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський) / Алла Васильок, Мацей Танась – Вид. 2-ге, уточ. й доповн. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2013. – 224 с.
6. **Гершунский Б. С.** Философия образования: учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Борис Семенович Гершунский. – М.: Московский психол.-соц. ин-т, 1998. – 432 с.
7. **Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Редакційно-видавничий відділ АПН України, 1995. – 46 с.
8. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. **Загальноєвропейський проект TUNING** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>.
10. **Закон України** «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
11. **Івашко О. А.** Проблема полікультурної освіти у республіці Польща : автореф. на здоб. .... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київ, 2012. – 22 с.
12. **Ничкало Н. Г.** Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Неля Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип.1. – С. 9-22.

13. **Огнев'юк В. О.** Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2-6.
14. **Освітологія: витоки наукового напрямку:** Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвайес», 2012. – 336 с.
15. **Рашкевич Ю. М.** Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

Загородняя А. А. БАЗОВЫЕ ПОНЯТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УКРАИНСКОМ И ПОЛЬСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Автором сравниваются базовые понятия о профессиональной подготовке специалистов экономической отрасли в украинском и польском образовательном пространстве. Автор утверждает, что вхождение Украины в мировое и европейское образовательное пространство требует изучения зарубежного опыта системы подготовки будущих специалистов выбранной отрасли. Автор основывается на достижениях сравнительной педагогики для проведения параллелей в исследовании базовых понятий в украинском и польском образовательном пространстве.

Ключевые слова: образование; педагогика сравнительная; профессиональная подготовка; эдукология; экономическое образование.

Zagrodnyya A. BASIC NOTIONS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF ECONOMIC SECTORS IN THE UKRAINIAN AND POLISH EDUCATIONAL SPACE

The article compares the basic notions of professional training economic sector in the Ukrainian and Polish educational space. The author compared the basic concepts on professional training in the field of economic Ukrainian and Polish educational space. The author argues that Ukraine's entry into the global and European educational space needs study foreign experience of training future professionals chosen field. The author draws on the achievements of comparative pedagogy for parallels in the study of basic concepts in Ukrainian and Polish educational space. In the current socio-economic conditions become more apparent contradiction between the content of educational and economic needs of the changing economic and social development in the sphere of high technology and information technology, between the level of professional economic education and employment opportunities for young professionals. Excellent for the late twentieth and early twenty-first century, changes in the nature of education - in its orientation, for purposes sense, increasingly orient it to the free development rights on creativity, independence students, competitiveness, mobility of future specialists. Modern higher education provides for the fundamental, general cultural, practical and professional training that should determine the pace and level of scientific, technical, economic and socio-cultural process, formation of the intellectual potential of society.

Analyzed concepts allow to conclude that there are different approaches to their interpretation, which often complement each other, sometimes - contrary to that but makes it possible to assert the common aspects and related areas of research training of future specialists of economic direction in terms of higher educational institutions of Ukraine and Poland.

Keywords: comparative pedagogy; economic Education; education; educology; vocational training.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-коресп. НАПН України,
Чобітько М. Г. – д. пед. н.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2015

Прийнято до друку 22.10.2015